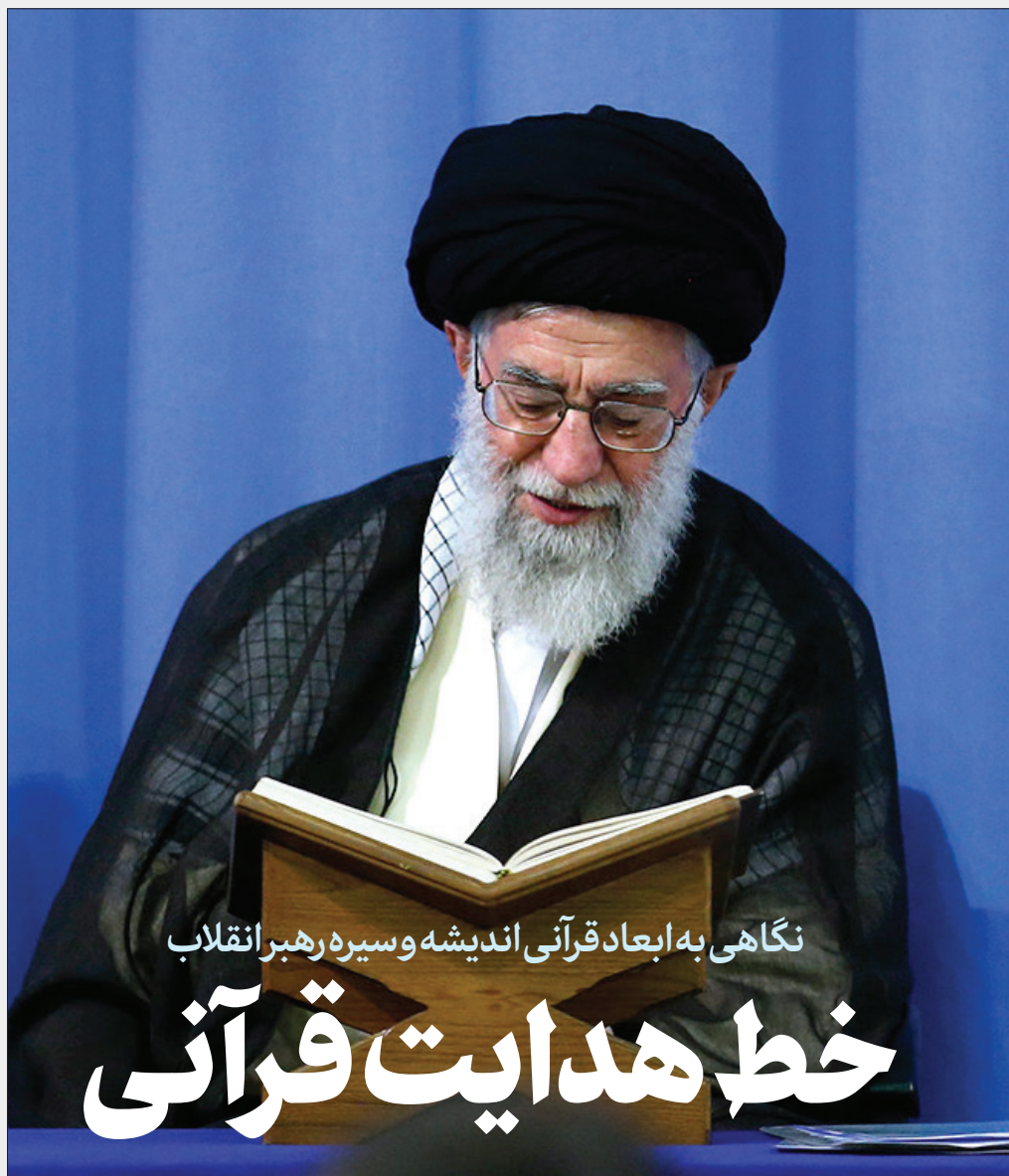

خط حکمرانی

ویژه‌نامه قرآنی | نشریه تحلیلی-تبیین جامعه مؤمن و انقلابی | رمضان ۱۴۴۳

نگاهی به ابعاد قرآنی اندیشه و سیره رهبر انقلاب

خط هدایت قرآنی

کتاب زندگی

چگونه می‌توان با قرآن انس گرفت؟

اندیشه حکمرانی قرآنی

مروری بر اصول تفکر قرآنی در عرصه جامعه و سیاست

بسم الله الرحمن الرحيم

خط حضرت

ویژه نامه قرآنی نشریه خط حزب الله

نشریه تحلیلی-تبیینی جامعه مؤمن و انقلابی | رمضان المبارک ۱۴۴۳

مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای)

شماره پیامک: ۱۰۰۱۰۲۸

تلفن: ۶۱۰۴۱۰۷

رایانامه: khat@khamenei.ir

وب سایت: farsi.khamenei.ir/weekly

توزیع یا چاپ: مجازی - به همت نیروهای مؤمن و انقلابی

فهرست

کتاب زندگی	۳
چگونه می توان با قرآن انس گرفت؟	
زندگی با قرآن	۸
مرور چند خاطره قرآنی از حضرت آیت الله خامنه ای	
قرآن، مهم ترین منبع معرفتی رهبر انقلاب	۱۴
یادداشتی از حجت الاسلام سعید صلح میرزایی	
هدایت قرآنی	۱۶
نگاهی به آیات پرکاربرد در بیانات حضرت آیت الله خامنه ای	
قرآن؛ خاستگاه مفاهیم بنیانیه «گام دوم» انقلاب اسلامی	۲۰
گفت وگو با حجت الاسلام والمسلمین محسن قرآنی	
استنباط معیارها از ویژگی های روش تفسیر حضرت آیت الله خامنه ای است	۲۴
گفتاری از حجت الاسلام والمسلمین علی خیاط	
قرآن، کتاب تبیین همه نیازها و تکالیف انسان	۲۸
یادداشتی از حجت الاسلام برات محمد هدایتی	
اندیشه حکمرانی قرآنی	۳۲
گفت وگو با حجت الاسلام والمسلمین نجف لکزایی	
در محضر قرآن	۳۶
قاب های ماندگار	

چگونه می‌توان با قرآن انس گرفت؟

کتاب زندگی

«قرآن کتاب زندگی است.» (۱۳۹۹/۲/۶) و برای زندگی کردن با قرآن، باید به آن تمسک کرد و برای تمسک به آن، «خواندن و تلاوت قرآن قدم اول است» (۱۳۸۳/۶/۲۶)، اما قدم آخر نیست، بلکه «اول، آشنایی و انس با قرآن لازم است. بعد، مفاهیم قرآنی را به صورت سطور قطعی و مجسم برنامه زندگی در مقابل چشم نگه داشتن» (۱۳۸۳/۶/۲۶)؛ لذا، «خواندن قرآن... مقدمه فهمیدن است و فهمیدن مقدمه عمل کردن است.» (۱۳۹۷/۲/۶) این یادداشت، درصدد تبیین سه مرحله مذکور است که فرایند رسیدن به زندگی قرآنی محسوب می‌شود.

مرحله اول: آشنایی و انس با قرآن

اولین مرحله، آشنایی با قرآن است. «متأسفانه اکثر مردم ما از الفاظ آیات کریمه قرآن، مستقیم کمتر استفاده می‌کنند.» (۱۳۹۶/۳/۶) این در حالی است که «اگر یک ملتی بخواهد به قرآن عمل کند، قدم اولش آشنایی با همین الفاظ و ظواهر قرآن است.» (۱۳۶۸/۱۱/۲۰) باید دانست «تا وقتی عموم مردم با ظاهر قرآن آشنا نشوند، تحقق بخشیدن به نظام قرآنی در متن جامعه آسان و ممکن نمی‌نماید.» (۱۳۶۰/۱۱/۲۰)

گام‌های آشنایی با متن قرآن کریم

برای آشنایی و انس با قرآن، چند گام اساسی باید برداشت: «قدم اول، یاد گرفتن متن قرآن است و این باید روزبه روز زیاد شود» (۱۳۷۷/۹/۱)، به طوری که «همه مردم در این کشور، قادر به روخوانی قرآن باشند.» (۱۳۶۹/۱/۱۹) تلاوت نیز این‌گونه باشد: «باید تلاوت را تکرار کرد؛ باید قرآن را از اول تا آخر خواند و تمام کرد، دوباره شروع کرد، از سر تا آخر و پیوسته و پی در پی باید قرآن را استفاده کرد.» (۱۴۰۱/۱/۱۴) گام دوم، حفظ قرآن است؛ زیرا «حفظ قرآن مایه انس با قرآن است.» (۱۳۹۶/۲/۷) از طرفی دیگر، «حفظ قرآن... یک مقدمه خوبی است برای تدبیر» (۱۳۹۲/۴/۱۹)؛ بنابراین، اگر «حفظ قرآن رایج بشود، انس با قرآن

آیین
ترتیب خوانی
قرآن کریم
به صورت
دسته جمعی

در بین اقشار مختلف جامعه رواج پیدا کند، جامعه برای عمل به قرآن نزدیک می شود.»
(۱۳۹۳/۳/۱۳) این سخن که «باید ده میلیون نفر حافظ قرآن داشته باشیم» (۱۳۹۰/۵/۱۱)
در حقیقت برای رسیدن به همین هدف متعالی است.

✕ راهکارهای انس با قرآن

برای اینکه انس با قرآن در جامعه رواج پیدا کند، چند راهکار مهم وجود دارد:
اولین راهکار، برگزاری جلسات تلاوت قرآن است. «اگر بخواهیم همه قرآن را بیاموزند،
عده‌ای باید در اوج قرار گیرند.» (۱۳۷۷/۹/۱) دلیل این امر، روشن است؛ چرا که «در هر
جامعه‌ای، اگر ما بخواهیم رسمی را رواج بدهیم... باید از آن رسم، نقطه‌های اوجی در این
جامعه داشته باشیم؛ و الا این رسم رواج پیدا نخواهد کرد... پس، اگر می‌خواهیم همه مردم
در قرآن اوج پیدا کنند، باید قله داشته باشیم» (۱۳۶۹/۱/۱۹)؛ لذا، اساس «این جلسات و این
ترغیب‌ها به تلاوت‌های خوب، مقدمه است برای اینکه جامعه ما انس با قرآن پیدا کند.»
(۱۳۸۸/۵/۳۱)

دومین راهکار، برگزاری مسابقات قرآنی است. «یکی از محسنات بزرگ این جلسات
مسابقه قرآنی... این است که جوان‌های ما، مردم گوناگون، طبقات مختلف با قرآن انس
پیدا می‌کنند» (۱۳۹۵/۲/۲۹)؛ لذا، «این مسابقات قرآنی، اینی که ما به تربیت قراء و حفاظ
دل بستیم، به خاطر این است؛ این‌ها همه‌اش مقدمه است، ولی مقدمات لازمی است.»
(۱۳۸۹/۴/۲۴)

سومین راهکار، «این است که مساجد یک محل ... هر کدام از این ها یک پایگاه قرآنی باشند و با هم ارتباط داشته باشند؛ این ها بروند به مهمانی آن ها، آن ها بیایند به جلسه این ها؛ با هم مسابقه بدهند.» (۱۴۰۱/۱/۱۴) علاوه بر همه این ها، خود شخص نیز باید برای خود برنامه ریزی کند؛ لذا، توصیه می شود «هر روز، ولو نصف صفحه، قرآن بخوانید.» (۱۳۹۱/۷/۲۰)

مرحله دوم: فهم قرآن

گفته شد که «خواندن قرآن ... مقدمه فهمیدن است.» (۱۳۹۷/۲/۶) همچنین باید توجه داشت که «فهم معارف قرآنی هم درجاتی دارد.» (۱۳۸۹/۵/۲۱)

الف. تدبر در قرآن

اولین مرتبه فهم قرآن، تدبر است. «تدبر، یعنی اندیشیدن در مفاهیم قرآنی» (۱۳۷۷/۹/۱)؛ به این معنا که «قرآن را نمی شود سرسری خواند و گذشت؛ قرآن احتیاج دارد به تدبر، تکیه بر روی هر کلمه ای از کلمات و هر ترکیبی از ترکیب های کلامی و لفظی.» (۱۳۹۱/۴/۳۱) ضمن اینکه شیوه تدبر باید این گونه باشد که «قرآن را به معنای حقیقی مخاطب قرار گرفتن در مقابل خدا، بخوانید و در آن تدبر کنید.» (۱۳۸۶/۶/۲۲) همچنین نباید به خاطر مراقبت از تفسیریه رأی، از تدبر منصرف شد؛ زیرا «اصلاً تدبر برای تفسیر کردن نیست ... اصلاً به مرحله تفسیر کردن و تعبیر کردن نمی رسد.» (۱۳۷۷/۷/۱۸) و برای فهم آیات «مردم معمولی که عربی هم نخوانند، می توانند مراجعه به تفاسیر و به ترجمه ها بکنند» (۱۳۸۹/۵/۲۱)، ولی باید توجه داشت «از روی ترجمه یک چیزک سایه روشنی به دست می آورند.» (۱۳۷۱/۲/۱۶)

ب. تحقیق در قرآن

اهمیت این مرتبه، آنگاه روشن می شود که بدانیم معارف قرآنی «باید تبدیل بشود به گفتمان های عمومی در بین مردم؛ آن قدر تکرار

یکی از راهکارهای ترویج انس با قرآن در جامعه، این است که مساجد یک محل ... هر کدام از این ها یک پایگاه قرآنی باشند و با هم ارتباط داشته باشند؛ این ها بروند به مهمانی آن ها، آن ها بیایند به جلسه این ها؛ با هم مسابقه بدهند.

بشود، آن قدر کار بشود، آن قدر درباره اش تحقیق بشود، آن قدر بنویسند... که این ها بشود جزو واضحات و بینات جامعه اسلامی.» (۱۳۹۶/۲/۷)

حساسیت این مرحله اقتضا می کند که در پژوهش های قرآنی «مقدمات و مبادی فهم قرآن را که از جمله آن ها همین آشنایی با زبان، آشنایی با نکات و دقایق زبان، آشنایی با بعضی از مبانی اصول فقه است... این ها را باید فهمید» (۱۳۸۸/۷/۲۸) و افرادی باید وارد این عرصه بشوند که «از جمود و تحجر فکری دور باشند؛ چون از این طرف یک خطر این است که یک آدم بی صلاحیت و نیمه سواد و التقاطی وارد استنباط های جدید از آیات الهی بشود، از آن طرف هم این خطر وجود دارد که یک آدم متحجر که هنوز مسئله دخالت دین در زندگی اجتماعی و سیاست و حکومت برای او حل نشده بخواهد وارد بشود.» (۱۳۹۹/۱۲/۴)

مرحله سوم: عمل به قرآن

همان طور که گفتیم، دو مرحله قبل «مقدمه برای حاکمیت فضای فرهنگی قرآن در ذهن جامعه ما [است].» (۱۳۸۶/۰۶/۲۲) در حقیقت، «عمل به قرآن، اساس و محور احیاء قرآن است.» (۱۳۸۵/۷/۴) نکته مهم این که «ما امروز به قرآن احتیاج داریم؛ هم در زندگی شخصی مان، هم در زندگی اجتماعی، هم در سیاستمان، هم در سلوک حکومتی خودمان به قرآن احتیاج داریم.» (۱۳۹۷/۲/۶)

در مقابل، برخی روشن فکران غرب زده، قرآن را منحصر به زندگی فردی و اخروی می کنند، اما بطلان این دیدگاه ظاهراً علمی و باطناً سیاسی، چنان آشکار است که باید گفت «آن کسانی که قرآن و اسلام را به مسائل شخصی و عبادی و مانند این ها منحصر می کنند... انصافاً با قرآن آشنا نیستند، قرآن را نشناخته اند؛ باید گفت قرآن را نخوانده اند.» (۱۴۰۰/۱/۲۵) و «اگر کسی این قضیه را انکار کند قطعاً به بینات قرآن توجه نکرده.» (۱۴۰۰/۸/۲)

ابعاد عمل به قرآن

بنابراین، عمل به قرآن، یک مقوله چند بعدی است. در بعد اخلاق و معنویت، «انسان ها اگر در پی ارتباط با خدای متعال و صفای معنوی و روحی و آشنایی با مقام قرب الهی هستند، راهش قرآن است.» (۱۳۹۰/۵/۱۱)؛ لذا، «انس با قرآن از هر واعظی، از هر رفیق ناصحی، از هر درسی برای انسان مفیدتر است.» (۱۳۸۶/۸/۲۳) در بعد علم و دانش، «انسان ها اگر طالب علم اند و به وسیله معرفت و آگاهی و علم می خواهند زندگی را رونق ببخشند و راحت و رفاه را برای خودشان تأمین کنند، راهش به وسیله قرآن نشان داده می شود.» (۱۳۹۰/۵/۱۱) در بعد سبک زندگی نیز، مبنا باید «سبک زندگی را منطبق با قرآن قرار دادن [باشد].» (۱۳۹۲/۴/۱۹) متأسفانه کسانی «ما را سوق دادند به سمت زندگی کسانی که دل و جان شان خالی بود از نور

حیات طیبه یعنی چه؟ زندگی پاکیزه یعنی چه؟ یعنی زندگی ای که در آن، هم روح انسان، هم جسم انسان، هم دنیای انسان، هم آخرت انسان تأمین است؛ زندگی فردی در آن تأمین است، آرامش روحی در آن هست، سکینه و اطمینان در آن هست، آسایش جسمانی در آن وجود دارد؛ فواید اجتماعی، سعادت اجتماعی، عزت اجتماعی، استقلال و آزادی عمومی هم در آن تأمین است.

معنویت؛ در سبک زندگی، در کیفیت پوشش، در کیفیت راه رفتن، در کیفیت معاشرت‌ها و ارتباطات اجتماعی. «این در حالی است که «راه زندگی درست را و سبک زندگی سعادت آمیز را قرآن به روی ما باز می‌کند» (۱۳۹۲/۳/۱۸)؛ به این شیوه که «قواعد زندگی را مشخص می‌کند» (۱۳۹۹/۲/۶) در بعد عدالت، «انسان‌ها اگر طالب عدالت‌اند و از ظلم بیزارند، راه مبارزه با ظلم را باید از قرآن فرا بگیرند» (۱۳۹۰/۵/۱۱)؛ لذا، می‌بینیم «امروز در دنیای اسلام، از شرق اسلام تا غرب اسلام، اگر کسانی بخواهند شعار عدالت بدهند، شعار آزادی و استقلال بدهند، شعار عزت بدهند، قرآن را سردست می‌گیرند» (۱۳۹۲/۳/۱۸) در بعد حکومت و حاکمیت که والاترین سطح عمل به قرآن است، همه زحمات و تلاش‌ها و عمل‌ها «برای این است که حکومت الهی و حاکمیت قرآن بر جامعه بشری استقرار پیدا کند.» (۱۳۷۲/۵/۵) «هدف، حکومت قرآنی و اسلامی است» (۱۳۹۰/۱۱/۱۰)؛ یعنی «تشکیل حکومتی بر پایه مبانی قرآن.» (۱۳۷۷/۳/۲۱) دلیل مهم‌تر بودن این بعد از عمل به قرآن این است که اساساً «آن عاملی که در اسلام ضامن اجرای احکام است، حکومت اسلامی و حاکمیت احکام قرآن است» (۱۳۷۸/۱/۱۶)؛ لذا، «خود اصل تحقق جمهوری اسلامی است؛ این تجسد قرآن است.» (۱۳۸۸/۷/۲۸)

✕ آثار عمل به قرآن

اثر اصلی و نهایی عمل به قرآن، رسیدن به حیات طیبه است. «حیات طیبه یعنی چه؟ زندگی پاکیزه یعنی چه؟ یعنی زندگی ای که در آن، هم روح انسان، هم جسم انسان، هم دنیای انسان، هم آخرت انسان تأمین است؛ زندگی فردی در آن تأمین است، آرامش روحی در آن هست، سکینه و اطمینان در آن هست، آسایش جسمانی در آن وجود دارد؛ فواید اجتماعی، سعادت اجتماعی، عزت اجتماعی، استقلال و آزادی عمومی هم در آن تأمین است.» (۱۳۸۹/۴/۲۴) باید باور کنیم «جوامع بشری اگر به دستورات کاربردی قرآن ... عمل نکنند، بدون تردید از همه این مشکلات نجات پیدا خواهند کرد.» (۱۳۹۹/۲/۶)

مرور چند خاطره قرآنی از حضرت آیت الله خامنه‌ای

زندگی با قرآن

آشنایی و انس حضرت آیت الله خامنه‌ای با قرآن از همان دوران کودکی و از درون خانواده در شخصیت ایشان نهادینه شد. توجه جدی به قرآن در مقاطع مختلف زندگی ایشان حضور پررنگی داشته و اتفاقات و خاطرات متعدد و جذابی از این همراهی رقم خورده است؛ از دوران کودکی گرفته تا سال‌های جوانی و طلبگی و مبارزه، و در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی هم جلسات تفسیر و جلسه‌ی ثابت سالیانه با قاریان و فعالان قرآنی و... در این بخش چند خاطره‌ی قرآنی رهبر انقلاب را براساس بیانات ایشان بازخوانی کرده‌ایم.

پرورش باقصره های قرآنی مادر

ما وقتی بچه بودیم، همه می نشستیم و مادرم قرآن می خواند؛ خیلی هم قرآن را شیرین و قشنگ می خواند. ماها دورش جمع می شدیم و برای ما به مناسبت، آیه هایی که در مورد زندگی پیامبران هست، می گفت. من خودم اولین بار، زندگی حضرت موسی، زندگی حضرت ابراهیم و بعضی پیامبران دیگر را از مادرم - به این مناسبت - شنیدم. قرآن که می خواند به این جا که می رسید، بنا می کرد به شرح دادن.

گفت و شنود رهبر معظم انقلاب با گروهی از نوجوانان و جوانان،

۱۴ بهمن ۱۳۷۶

روزی که آیت الله خامنه ای ممنوع التفسیر شد

به مجرد ورود به مشهد که سال چهل و سه بود، جوان ها و روشنفکرها و یک عده از افرادی که خب دورادور با ما یک آشنائی هایی داشتند و اینها، شنیدند من آدم مشهد و بناست بمانم، آمدند دوروبر ما و از من خواستند که من برایشان جلسات درس و این چیزها درست کنم. ما هم شروع کردیم.

از سال چهل و سه چندین اقدام من کردم. یک اقدام، شروع یک درس قرآن بود، که درس تفسیر بود، برای یک عده ای از مردم که جوان ها و دانشجویها و محصلین و اینها می آمدند...

بعد، یک درس تفسیر شروع کردم، که در حوزه علمی مشهد هیچ درس تفسیری تا آن وقت نبود و لا اقل به طور عمومی نبود.

بعد از این که من درس تفسیر را شروع کردم که سال چهل و هفت بود - که درس تفسیر شروع کردم - بعد البته یک درس تفسیر از زنده ی خوبی از طرف یکی از علمای بزرگ مشهد شروع شد لکن تا آن زمانی که ما شروع کردیم درسی نبود و آن درس هم مجمع طلاب و فضلا و جوانهای پرشور

از سال چهل و سه چندین اقدام من کردم. یک اقدام، شروع یک درس قرآن بود، که درس تفسیر بود، برای یک عده ای از مردم که جوان ها و دانشجویها و محصلین و اینها می آمدند...
بعد، یک درس تفسیر شروع کردم، که در حوزه علمی مشهد هیچ درس تفسیری تا آن وقت نبود و لا اقل به طور عمومی نبود.

مشهد مقدس
مسجد کرامت
سال ۱۳۵۵
- آقایان ابراهیم
پورفرزیب و
سیدمرتضی
سادات فاطمی
(به ترتیب در
سمت چپ و
راست آیت الله
خامنه‌ای)

حوزه‌ی علمیه بود و این درس پنج سال ادامه پیدا کرد یعنی از سال چهل و هفت تا سال پنجاه و یک ادامه داشت، و سال پنجاه و یک ساواک این درس را تعطیل کرد که من بعد تبدیلیش کردم به درسی از عقاید.

بعد باز پیرو این دیدم که جوان‌های دانشجو کم‌تر می‌توانند به این درس طلبه‌ها که در حوزه‌ی علمیه و در مرکز حوزه، مدرسه‌ی میرزا جعفر تشکیل می‌شد که مرکز و قلب حوزه‌ی علمیه بود، کم‌تر می‌توانند آن‌جا بیایند، من یک درسی مخصوص دانشجویها شروع کردم، درس تفسیر قرآن که بسیار پرشور و جالب بود و بیشتر آن کسانی که در آن درس‌ها شرکت می‌کردند، بلکه همه‌شان شاید، آن عده‌ی چند صد نفری که شرکت می‌کردند، بعدها همه جزو این گروه‌های مبارز و انقلابی بودند.

ساواک هم مرتباً مزاحم بود... درس را تعطیل می‌کردند، من را می‌خواستند، شاگردها را می‌خواستند، اندک چیزی را بهانه می‌گرفتند. بالأخره هم بعد از مدتی آن درس را تعطیل کردند، این درس تفسیر جوان‌ها را هم مثل آن درس دیگر تعطیل کردند و بنده ممنوع التفسیر شدم در مشهد، یعنی سخنرانی اگر می‌کردم یک جایی اشکال نداشت اما تفسیر قرآن حق نداشتم بگویم. من بعد از این که این درس‌ها تعطیل شد، نماز جماعت می‌رفتم در یکی از مساجد مشهد به نام مسجد کرامت و همچنین مسجد دیگری به نام مسجد امام حسن، امام جماعت بودم در دو مسجد.

آن‌جا بعد از نماز، هر شب بدون هیچ تعطیلی و وقفه‌ای ما معارف اسلامی را از روی متون اسلامی بیان می‌کردیم، چه حدیث و چه نهج البلاغه به خصوص و چه قرآن و این شیوه‌ی تخته‌نویسی را یعنی بردن تخته سیاه توی مسجد و نوشتن روی تخته و ارائه‌ی به مردم از طریق سمعی و

بصری این را ما در مشهد باب کردیم که خیلی هم علاقه مند پیدا کرد، جمعیت های زیادی جمع می شدند، آن زمان های دوران اختناق که خب جمعیت ها مثل امروز، امروز جمعیت ها صحبت یک میلیون و پانصد هزار و اینهاست، آن وقتها هزار نفر، دو هزار نفر، سه هزار نفر، پنج هزار نفر جمعیت جمع می شد، اما آن جلسات ما گاهی چند هزار نفر جمعیت جمع می شدند، توی خیابانها پر می شد دوروبر و جلسات خیلی موفق و خوبی بود، بالأخره آنها را هم تعطیل کردند، یعنی ساواک بازبنده را خواستند و گفتند که این مسجد کرامت باید تعطیل بشود.

مصاحبه با صد اوسیمایس از مراسم تحلیف ریاست جمهوری ۱۳۶۰/۰۷/۱۹

جلسه قرآنی که آیت الله خامنه ای در آن شرکت نکرد!

در گذشته این همه تلاوت کننده ی قرآن، این همه حافظ قرآن، این همه آشنای با متن قرآن، این همه عاشق و علاقه مند به تلاوت قرآن وجود نداشت... من یادم هست که یکی از قراء برجسته ی مصری - مرحوم ابوالعینین شعیشع - آمده بود مشهد و در مسجد گوهرشاد قرآن تلاوت می کرد، که خیلی هم خوب می خواند. چون جلسه مال اوقاف آن زمان بود و اوقاف هم برخلاف امروز که الحمدلله سازمان مفتخری است، آن روز سازمان بدنامی بود، بنده با اینکه خیلی شائق بودم تلاوت آن قاری را بشنوم، نمی خواستم بروم توی آن مجلس بنشینم؛ از دور نگاه می کردم و صدارا می شنفتم. همه ی کسانی که در آن مجلس شرکت داشتند، گمان نمی کنم پنجاه نفر، شصت نفر می شدند. یک عده ای مأمورین دولتی بودند، یک عده هم همین قراء معروف مشهدی خودمان بودند.

بیانات در دیدار قاریان، حافظان و اساتید قرآنی ۱۳۹۰/۰۵/۱۱

ساواک هم مرتباً مزاحم بود دیگر، یعنی مسأله ی یک بار و دوبار و ده بار نبود، مرتب اذیت می کردند. بالأخره هم بعد از مدتی آن درس را تعطیل کردند، این درس تفسیر جوان ها را هم مثل آن درس دیگر تعطیل کردند و بنده ممنوع التفسیر شدم.

محفل انس
باقرآن کریم
درحسینیه
امام خمینی (عج)
۱۳۹۰/۰۵/۱۱

می خواستم برای دیدن مصطفی اسماعیل به مصر بروم!

قبل از انقلاب، من ممنوع السفر بودم؛ یعنی نمی توانستم به خارج از کشور سفر کنم. مدت ها در زندان بودم؛ وقتی هم که از زندان بیرون آمدم، در داخل کشور محصور بودم. در آن وقت، یکی از آرزوها و تصمیم هایم این بود - به خانواده ی خودم هم گفته بودم - که اگر بتوانم از کشور خارج بشوم، برای دیدن قرآء - مخصوصاً شیخ مصطفی اسماعیل - به مصر می روم. شیخ مصطفی اسماعیل، خیلی فوق العاده بود. چیزهایی در تلاوت او بود که انصافاً قابل تقلید است. منهای مسأله ی صدا و کیفیت ادای حروف و کلمات، او کلمات قرآنی را جان می داد. یعنی وقتی که او آیه را می خواند، آن احساسی به مستمع دست می داد که در آیه اقتضای آن احساس بود. مثلاً فرض بفرمایید که در سوره ی هود، آن جایی که راجع به قضیه ی پسر نوح آیات کریمه را می خواند: «إِن ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِن وَعْدَك الْهَقُّ»، انسان پدری را احساس می کند که پسر کافرش دارد در مقابلش از بین می رود؛ یعنی هم احساس رأفت به خاطر بُنوّت او، و هم احساس نفرت به خاطر کفر او. او این را با خواندن خودش به انسان القا می کند. این، چیز خیلی مهمی است و آن تأثیر قرآنی را در خواننده مضاعف می کند. شبیه این را - نه به این شدت - من در خواندن شیخ عبدالفتاح دیدم؛ او هم تا حدودی این طور است.

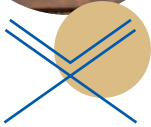
بیانات در مراسم تودیع قاریان قرآن ۱۳۷۰/۰۲/۰۶

✕ می گفتم حرف من مقدمه تلاوت قرآن است...

من در سالهای ۵۱ و ۵۲ و ۵۳ در مشهد سخنرانی می کردم؛ می ایستادم سخنرانی می کردم. بعد هم که حرف من تمام می شد، روی زمین می نشستم. سپس صندلی می گذاشتیم، تا قاری قرآن تلاوت کند. همین آقای فاطمی و بعضی از برادران دیگر، روی صندلی می نشستند و قرآن می خواندند. من می گفتم که حرف من مقدمه ی تلاوت قرآن است. من ایستاده صحبت می کردم؛ اما صندلی بلند و قشنگی - مثل منبر - گذاشته بودیم و اینها روی آن می نشستند و بعد از صحبت من قرآن می خواندند؛ همان آیاتی که من قبلاً تفسیر کرده بودم. فکر من این است. من می گویم که در جامعه، قرآن اصل است.

بیانات در دیدار جمعی از قاریان قرآن ۱۳۷۰/۰۱/۲۲

✕ ساواک گفت چرا راجع به بنی اسرائیل حرف می زنید؟

بنده سال ۵۰ در مشهد برای دانشجویان درس تفسیر می گفتم و اوایل سوره ی بقره - ماجراهای بنی اسرائیل - را تفسیر می کردم. بنده را به ساواک خواستند و گفتند چرا شما راجع به بنی اسرائیل حرف می زنید؟ گفتم آیه ی قرآن است؛ من دارم آیه ی قرآن را معنا و تفسیر می کنم. گفتند نه، این اهانت به اسرائیل است! درس تفسیر بنده را به خاطر تفسیر آیات بنی اسرائیل - چون اسم اسرائیل در آن بود - تعطیل کردند.

دیدار با دانشجویان و اساتید دانشگاه های استان کرمان ۱۳۸۴/۰۲/۱۹

قبل از انقلاب، یکی از آرزوهای
و تصمیم هایم این بود - به
خانواده ی خودم هم گفته
بودم - که اگر بتوانم برای دیدن
قراء - مخصوصاً شیخ مصطفی
اسماعیل - به مصر بروم.

قرآن، مهم‌ترین منبع معرفتی رهبر انقلاب

یادداشتی از حجت الاسلام سعید صلح میرزایی

آیات و مفاهیم قرآن کریم سهم بسیار زیادی در میان بیانات رهبر انقلاب اسلامی دارند و همیشه سهم تفسیر و استشهاد به آیات کریمه قرآن در بیانات و سخنرانی‌های ایشان، حتی در موضوعات سیاسی، قابل توجه بوده است. می‌توان گفت که مهم‌ترین منبع معرفتی برای رهبر انقلاب، قرآن کریم است. انس بیش از هفتادساله رهبر انقلاب اسلامی با این کتاب آسمانی، نقش بسزایی در زندگی علمی و از آن مهم‌تر در راهبری سیاسی-اجتماعی ایشان داشته است.

چشیدن شیرینی معارف و درک میزان راهگشایی قرآن کریم، ایشان را-که از نوجوانی دغدغه اصلاح و تعالی جامعه داشته‌اند- بر آن داشته است که همگان را با این کتاب عزیز آشنا کنند و حلاوت معارف آن را به همه به‌ویژه جوانان بچشانند.

بر اساس خاطرات معظم‌له و همچنین اسناد تاریخی، اولین جلسات رسمی بحث‌های تفسیری ایشان در سال ۴۷ شمس آغاز و تا سال ۵۱ با آخرین دستگیری و ممنوعیت فعالیت‌های تبلیغی پایان می‌پذیرد. در آن سال‌ها، سه گونه درس تفسیر و آشنایی با قرآن انجام شده است: جلسات درس تفسیر با طلاب که برخلاف سنت گذشته حوزه که معمولاً درس تفسیر تشکیل نمی‌گردید، چهار سوره مائده، انفال، براءت و یونس مورد بحث قرار گرفت. متأسفانه جز محتوای جلسات سوره براءت، محتواهای بقیه جلسات از بین رفته است. این محتوا در کتاب تفسیر سوره براءت با تحقیق اساتید علوم قرآنی دانشگاه علوم اسلامی رضوی و به همت انتشارات انقلاب اسلامی منتشر شده است. با توجه به مخاطبان این جلسه، مباحث مطرح شده در تفسیر سوره براءت به صورت تخصصی بیان شده است.

مفاد سوره براءت از جهت مرزبندی با کفار و منافقان و بیان ویژگی‌های این دو گروه و همچنین دیگر مباحث اجتماعی مهم آن سوره، منبع سرشاری از این مفاهیم برای علاقه‌مندان به مباحث اجتماعی قرآن کریم است. بیش از ۱۵ صفحه از مقدمه کتاب به بحث روش‌شناسی تفسیری رهبر انقلاب پرداخته است.

اندکی پس از تشکیل جلسات تفسیر طلبگی، جلسات دانشجویی تفسیر نیز شکل گرفت که متأسفانه به صورت کامل موجود نیست. امامت جماعت در دو مسجد امام حسن مجتبی (علیه السلام) و کرامت مشهد، این فرصت را برای ایشان ایجاد کرد که جلسات تفسیر عمومی را برای مردم شروع کنند.

مهم‌ترین این جلسات، مربوط به جلساتی است که در مه‌ماه سال ۵۳ شمسی مصادف با ماه مبارک رمضان تشکیل

شد. این جلسات پس از اقامه نماز عصر و با حضور هزاران نفر از علاقه‌مندان به ویژه نوجوانان دبیرستانی منعقد می‌شد و محتوای جلسات هم به نوعی تفسیری-موضوعی در باب بیان ابعاد کلی مبانی و معارف اسلام در قرآن کریم بود. محتوای این جلسات بیشتر به صورت نوار و جزوه، در میان معرفت‌جویان، دست به دست می‌شد تا اینکه در قالب کتاب «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» منتشر گردید.

هر کس که این کتاب را با دقت و ریزبینی خوانده باشد، اذعان می‌کند که نگاه و دیدش نسبت به معارف اسلامی تغییر شگرفی کرده است. علاوه بر این موارد، مباحث موضوعی در باب ویژگی‌های مؤمنان و همچنین سرگذشت بنی اسرائیل در قرآن کریم و همچنین تفسیر برخی سوره‌های جزء سی قرآن کریم و مباحث پراکنده تفسیری از ایشان موجود است که هنوز منتشر نشده است.

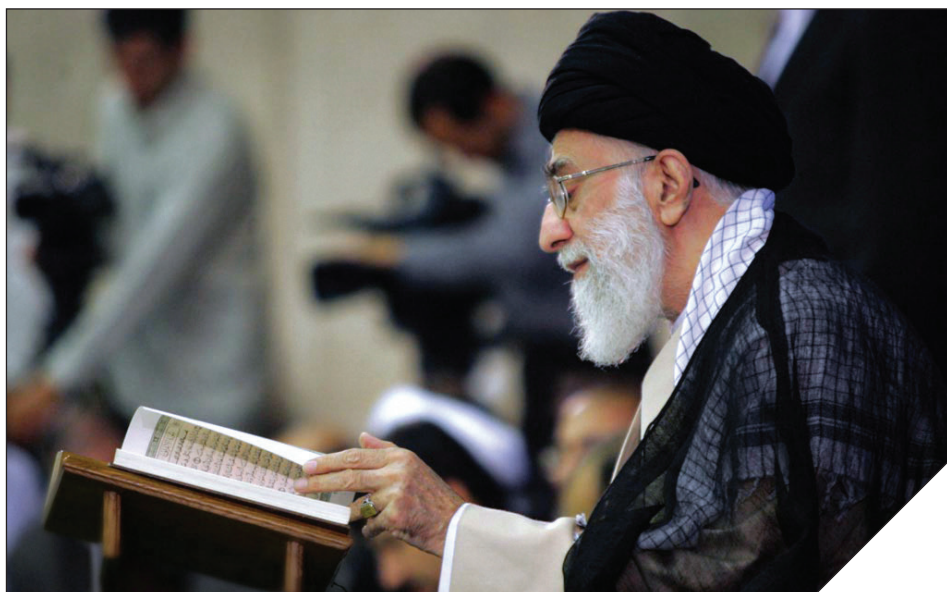
آیت‌الله خامنه‌ای در تابستان سال ۵۴، پس از آزادی از زندان رژیم ستم‌شاهی، از تمامی فعالیت‌های تبلیغی منع می‌شوند تا آنکه در سال ۵۶، به ایران‌شهر و سپس در سال ۵۷، به جیرفت تبعید می‌شوند. پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، به دستور حضرت امام خمینی (ره) به عضویت در شورای انقلاب درآمدند و اشتغالات زیاد آن دوران، مانع از تشکیل جلسات تفسیر گردید. البته همان‌طور که پیش‌تر گذشت، محتوای سخنرانی‌ها و خطبه‌های نماز جمعه ایشان مملو از آیات قرآن کریم و شرح و استشهدا به آن بود.

پس از انتخاب ایشان به عنوان رئیس‌جمهور، از سال ۶۱ در روزهای جمعه، جلسات قرائت قرآن کریم و تفسیر روان اکثر سوره‌های جزء ۲۸ و سوره ملک از جزء ۲۹ برای کارکنان دفتر ریاست جمهوری و پاسداران آغاز گردید. بر اساس بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، علت انتخاب این بخش از قرآن کریم وجود مباحث مربوط به حکومت اسلامی و احکام حکومتی و اجتماعی در این سوره‌های قرآن کریم بود؛ زیرا دوران پس از انقلاب با دوران نزول این سوره‌ها، هم‌سانی داشت و مباحث این سوره‌ها می‌توانست پاسخ‌های خوبی برای سؤالات نوپدید آن مقطع تاریخی باشد. بیان آیت‌الله خامنه‌ای در این جلسات، بسیار روان و با تطبیقات متعدد به مثال‌ها و حوادث آن دوران است. این تفسیر می‌تواند منبع بسیار خوبی برای مطالعات قرآنی خصوصاً از سوی جوانان باشد.

این جلسات از سیمای جمهوری اسلامی هم‌پخش می‌شد، اما به دلیل کثرت اشتغالات ایشان این جلسات ادامه نیافت. تاکنون تفاسیر سوره مبارکه مجادله، ممتحنه و تغابن از این مجموعه مباحث، از سوی انتشارات انقلاب اسلامی منتشر شده است.

حسینیه امام خمینی (ره)، عصرهای چهارشنبه ایام تحصیلی سال‌های ۶۹ تا ۷۱، میزبان جمع زیادی از دانشجویان دانشگاه‌های تهران می‌شد تا از مباحث تفسیری رهبر معظم انقلاب بهره‌مند شوند. تعداد این جلسات به ۳۰ جلسه رسید و سوره حمد و ۲۳ آیه ابتدایی سوره بقره مورد بحث قرار گرفت.

نوع مخاطب و سؤالاتی که از سوی آن‌ها به معظم‌له می‌رسید، باعث شد که مباحث بسیار کاربردی و ناظر به نیازهای معرفتی و اجتماعی جوانان باشد. محتوای این جلسات به صورت جزوه‌هایی منتشر می‌شد و در میان جوانان علاقه‌مندان دست به دست می‌شد. فیلم و متن برخی از این جلسات، در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب قابل مشاهده است. مراحل آماده‌سازی متن این جلسات انجام شده و در مسیر انتشار از سوی انتشارات انقلاب اسلامی است.

نگاهی به آیات پرکاربرد در بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای

هدایت قرآنی

توجه به قرآن و استفاده از آن برای هدایت و مدیریت جامعه اسلامی از رویکردهای اصلی رهبر معظم انقلاب اسلامی است. بر این اساس، شاهد استفاده مکرر حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای از آیات قرآن کریم در خلال مباحث گوناگون از جمله درباره موضوعات اجتماعی-سیاسی روز هستیم.

در این اطلاع‌نگاشت، استنادات قرآنی پُر تکرار در بیانات منتشر شده حضرت آیت الله خامنه‌ای طی بازه زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۰ استخراج شده و علاوه بر نشانی این آیات و میزان تکرار آن‌ها در بیانات، متن، ترجمه و موضوع اصلی هر آیه نیز آمده است.

نام سوره	شماره آیه	تعداد تکرار در بیانات	موضوع آیه
حج	۴۰	۸۸	نصرت الهی
آیه: «... وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ...» ترجمه: خداوند کسانی را که یاری او کنند، یاری می‌کند.			
ابراهیم	۲۴	۵۵	شجره طیبه
آیه: «أَلَمْ تَرَ كَيْفَ صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ...» ترجمه: آیا ندیدی چگونه خداوند «کلمه طیبه» را به درخت پاکیزه‌ای تشبیه کرده که ریشه آن ثابت و شاخه آن در آسمان است؟!			
فتح	۲۹	۴۸	سرسختی با دشمن و مهربانی با یکدیگر
آیه: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ...» ترجمه: محمد (ﷺ) فرستاده خداست؛ و کسانی که با او هستند در برابر کفار سرسخت و شدید و در میان خود مهربان‌اند.			
محمد	۷	۳۹	ثبات قدم
آیه: «... إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ...» ترجمه: اگر (آیین) خدا را یاری کنید، شما را یاری می‌کند و گام‌هایتان را استوار می‌دارد.			
آل عمران	۱۰۳	۳۷	اتحاد
آیه: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...» ترجمه: همگی به ریسمان خدا، جنگ زبید و پراکنده نشوید!			
احزاب	۲۳	۳۷	شهادت‌طلبی
آیه: «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ...» ترجمه: در میان مؤمنان مردانی هستند که بر سر عهده‌ی که با خدا بستند صادقانه ایستاده‌اند؛ بعضی پیمان خود را به آخر بردند و بعضی دیگر در انتظارند.			
حدید	۲۵	۳۵	اقامه عدالت
آیه: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ...» ترجمه: ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب (آسمانی) و میزان نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند.			
نساء	۷۶	۲۷	جهاد در اسلام
آیه: «الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا...» ترجمه: کسانی که ایمان دارند، در راه خدا پیکار می‌کنند؛ و آن‌ها که کافرنند، در راه طاغوت. پس شما با یاران شیطان، پیکار کنید! زیرا که نقشه شیطان، ضعیف است.			
منافقون	۸	۲۱	عزت
آیه: «... وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ...» ترجمه: عزت مخصوص خدا و رسول او و مؤمنان است.			

نام سوره	شماره آیه	تعداد تکرار در بیانات	موضوع آیه
جمعه	۲	۲۶	تربیت و تعلیم
<p>آیه: «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ...» ترجمه: (خداوند) کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده رسولی از خودشان برانگیخت که آیاتش را بر آن‌ها می‌خواند و آن‌ها را تزکیه می‌کند و به آنان کتاب (قرآن) و حکمت می‌آموزد.</p>			
عنکبوت	۶۹	۲۵	هدایت الهی
<p>آیه: «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا...» ترجمه: آن‌ها که در راه ما (با خلوص نیت) جهاد کنند قطعاً به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد.</p>			
فصلت	۳۰	۲۳	استقامت
<p>آیه: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا...» ترجمه: به یقین کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداوند یگانه است!» سپس استقامت کردند، فرشتگان بر آنان نازل می‌شوند که: «نترسید و غمگین مباشید.»</p>			
عصر	۳	۲۲	توصیه به حق و صبر
<p>آیه: «... وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ» ترجمه: (مؤمنان) یکدیگر را به حق سفارش کرده و یکدیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نموده‌اند!</p>			
طلاق	۳	۲۱	توکل به خدا
<p>آیه: «... وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ...» ترجمه: هر کس بر خدا توکل کند، کفایت امرش را می‌کند.</p>			
توبه	۳۳	۲۰	غلبه دین الهی
<p>آیه: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ...» ترجمه: او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد، تا آن را بر همه آیین‌ها غالب گرداند.</p>			
حج	۴۱	۲۰	اقامه نماز
<p>آیه: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ...» ترجمه: همان کسانی که هر گاه در زمین به آن‌ها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می‌دارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند.</p>			
آل عمران	۱۷۰	۱۹	پیام شهدا
<p>آیه: «فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» ترجمه: آن‌ها به خاطر نعمت‌های فراوانی که خداوند از فضل خود به ایشان بخشیده است، خوشحال‌اند؛ و به خاطر کسانی که هنوز به آن‌ها ملحق نشده‌اند [= مجاهدان و شهیدان آینده]، خوشوقت‌اند؛ (زیرا مقامات برجسته آن‌ها را در آن جهان می‌بینند؛ و می‌دانند) که نه ترسی بر آن‌هاست و نه غمی خواهند داشت.</p>			

نام سوره	شماره آیه	تعداد تکرار در بیانات	موضوع آیه
انفال	۶۰	۱۹	آمادگی نظامی
<p>آیه: «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...» ترجمه: هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آن‌ها [= دشمنان]، آماده سازید! و (همچنین) اسب‌های ورزیده (برای میدان نبرد)، تا به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید!</p>			
توبه	۱۱۱	۱۹	تجارت شهدا
<p>آیه: «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ...» ترجمه: خداوند از مؤمنان، جان‌ها و اموالشان را خریداری کرده که (در برابرش) بهشت برای آنان باشد؛ (به این گونه که: در راه خدا بیکار می‌کنند، می‌کشند و کشته می‌شوند).</p>			
آل عمران	۱۳۹	۱۸	برتری مؤمنان
<p>آیه: «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» ترجمه: و سست نشوید! و غمگین نگردید! و شما برترید اگر ایمان داشته باشید!</p>			

سوره‌ها و آیات مورد استناد

تعداد سوره‌های مورد استناد	۱۰۹
مجموع آیات مورد استناد	۴۳۰۰

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین محسن قرائتی

قرآن؛ خاستگاه مفاهیم بیانیه «گام دوم» انقلاب اسلامی

بیانیه «گام دوم انقلاب» را می‌توان چشم‌انداز و افق آینده انقلاب اسلامی توصیف کرد. نگارش چنین سندی نسبت مستقیمی با منظومه فکری، اندیشه‌ای و جهان‌بینی توحیدی دارد. از همین جهت تحلیل آن با رویکرد قرآنی و روایی می‌تواند مجرایی برای فهم مبانی قرآنی رهبر انقلاب باشد.

به همین منظور، به گفتگو با حجت‌الاسلام والمسلمین محسن قرائتی پرداختیم. ایشان یکی از اساتید شناخته شده حوزه تفسیر و یکی از فعالان موفق قرآنی است

که چند دهه از عمر خود را برای نزدیکی بین فرهنگی عمومی با مفاهیم قرآنی صرف کرده است. همچنین کتاب «تفسیر نور» اثر مهم ایشان است که پس از انقلاب اسلامی تألیف و منتشر شده است. در ادامه متن این گفت و گو را می خوانید:

ضمن تشکر از اینکه فرصتی را در اختیار ما قرار دادید، به عنوان نخستین پرسش، بفرمایید که با رویکرد قرآنی و روایی، بیانیه «گام دوم» انقلاب را به لحاظ صدور و اهداف، چگونه ارزیابی و تحلیل می کنید؟

رونق معنویت در میان جوانان در سال های پس از انقلاب را باید در زائران مکه و کربلا و مشهد و جمکران و شرکت در مسابقات دینی و حضور در اردوهای جهادی و پیاده روی اربعین و دل کندن از پدران و مادران و همسران با حضور در جبهه ها و شکرگزاری خانواده شهدا از اینکه عزیز خود را در راه خدا داده اند، پیدا کرد.

بیانیه «گام دوم» انقلاب اسلامی بهترین پیام، بعد از ده ها سال تجربه و مدیریت و حکومت داری اسلامی است که در ۲۲ بهمن ۹۷ از طرف حضرت آیت الله خامنه ای صادر شد.

این بیانیه نتیجه عمری تجربه همراه با تقوا و بصیرت و قرار گرفتن در خط فکری اهل بیت (علیهم السلام) است؛ از این رو، ضروری است که مبانی قرآنی و روایی این بیانیه مهم مورد ارزیابی و تحلیل قرآنی و روایی قرار بگیرد. به اعتقاد من، روح این بیانیه عبارت از خوش بینی، امیدبخشی، ایمان به خدا و اعتماد به امت و نگاهی به تاریخ گذشته و امکانات امروز و چشم انداز آینده است.

رهبر انقلاب اسلامی در این بیانیه، بیشتر جوانان را مورد خطاب قرار داده اند. به نظر شما علت تأکید بر جوانان چیست؟

نقش جوانان در قرآن و سیره معصومین (علیهم السلام) دارای جایگاه والا و بی بدیلی است.

قرآن کریم به جوانان سفارش می کند که باید در مصالح و مفساد جامعه خود را دخالت دهند؛ چنان که می فرماید: «يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ» (لقمان / ۱۷)؛ یعنی جوان می تواند نسبت به معروف ها امر کند و نسبت به منکرات نهی کند.

با چه نشانه‌هایی می‌توان برای مهم تأکید کرد که جوانان همواره در بطن انقلاب و پاسداری از ارزش‌های آن کوشیده‌اند و معنویت در میان آنان بیش از پیش رشد کرده است؟

حضور جوانان در راهپیمایی‌ها، توسعه فناوری توسط جوانان و توجه به معنویات نظیر حضور در مراسم اعتکاف از جمله همین نشانه‌هاست. رونق معنویت در میان جوانان در سال‌های پس از انقلاب را باید در زائران مکه و کربلا و مشهد و جمران و شرکت در مسابقات دینی و حضور در اردوهای جهادی و پیاده‌روی اربعین و دل‌کندن از پدران و مادران و همسران با حضور در جبهه‌ها و شکرگزاری خانواده شهدا از اینکه عزیز خود را در راه خدا داده‌اند، پیدا کرد.

مسئله دیگر، نقش گسترش «معنویت و اخلاق» در فضای عمومی جامعه و بازتاب این مسئله در قرآن و روایات است. به نظر شما در قرآن و روایات چگونه به این نقش اشاره شده است؟

خالق هستی در کتاب آسمانی، نگاه بشر را فراتر از مادیات قرار داده است و برای هرکاری از دوزاویه مادی و معنوی مسائلی را مطرح کرده است. در فرهنگ اسلام برای بسیاری از امور مادی، مشابه معنوی نیز وجود دارد؛ برای مثال، امروز هر جا سخن از محیط زیست می‌شود، ذهن‌ها فقط به سراغ آب و خاک و جنگل و باد و باران و امثال این امور می‌رود، در صورتی که اسلام علاوه بر آیات و روایات بسیاری که مربوط به حفظ محیط زیست معنوی است، یک نگاه بالاتری دارد که می‌توان با نگاه فرامادی به مسئله نگریست؛ از جمله اینکه امر به معروف و نهی از منکر را راهبردی اساسی برای حفظ سلامت محیط زیست اجتماعی بشر می‌داند.

یکی دیگر از مسائل مهم، منشأ قرآنی و روایی شعارهای انقلاب اسلامی است. به نظر شما خاستگاه شعارهای اصلی و اصیل انقلاب اسلامی چیست؟

غالب شعارهایی که مردم در این انقلاب دادند، منشأ قرآنی و روایی دارد. یکی از شعارهای ناب، شعار «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» است. برای نمونه، قرآن درباره «استقلال» می‌فرماید: ما قبله را تغییر دادیم تا یهود بر شما منت نگذارند که شما در قبله تابع ما هستید و استقلال ندارید: «وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلًا وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ» (بقره/۱۵۰). «آزادی» و «جمهوری اسلامی» نیز از شعارهایی هستند که مورد توجه جدی قرآن قرار دارند. برای نمونه به «جمهوری اسلامی» اشاره می‌کنم. در آیه: «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (آل عمران/۱۵۹)، از طرفی به تشکیل جمهوری اسلامی امر شده و از دیگر سوبه انجام دستورات الهی. در جمهوری اسلامی هم عزت نهفته است تا هر فرد در هر انتخاباتی نظر خود را بدون هیچ‌گونه فشار و تهدیدی اعمال کند و هم عقلانیت و توجه به افکار عمومی و هم برابری به معنای واقعی که هر نفر فقط یک رأی دارد و رأی هیچ‌کس بر رأی دیگری مقدم نیست.

به نظر شما برای تبیین مظاهر عزت جمهوری اسلامی در عرصه‌های ملی و بین‌المللی چگونه می‌توان از آیات و روایات بهره‌برداری کرد یا به تعبیر دیگری مایه‌های قرآنی و روایی این عزت‌مندی را چه چیزهایی می‌دانید؟

مسلمانان باید باور کنند که تمام عزت برای خدا و رسول و مؤمنان است. خداوند می‌فرماید: «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ» (منافقون/۸). ناگفته پیداست که معنای عزت، داشتن ثروت و قدرت نیست، بلکه معنای عزت، صلابت و نفوذناپذیری است. حال توجه کنید که قبل از انقلاب اسلامی، آمریکا و دست‌نشانده‌های او برای مردم تصمیم می‌گرفتند، حتی یک فرد از مسئولان یک شهروروستارانی توانستند تعیین کنند ولی با لطف الهی پس از انقلاب و جان‌فشانی‌ها، و این انقلاب اسلامی بود که با تشکیل حکومت مردمی و مردم‌سالاری و اراده ملی و اتکا به توانایی داخلی و امثال آن، برای ایران و ترویج فرهنگ «ما می‌توانیم» عزت‌آفرینی کرد.

قرآن درباره مسئله‌ی پیشرفت اقتصادی جامعه‌ی اسلامی چه نوع نگاهی را مطرح می‌کند؟

در یک کلام می‌توانم بگویم که اسلام طرف‌دار توزیع عادلانه، به اندازه، بی‌اسراف و همراه با مدیریت خردمندانه است. اقتصاد ما نباید وابسته به نفت و دلار باشد. ما باید از ظرفیت داخلی استفاده کنیم. قرآن از قول حضرت یعقوب (علیه السلام) به پسرانش سفارش می‌کند: «لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابِ وَاحِدٍ» (یوسف/۶۷)؛ یعنی برای پیدا کردن یوسف (علیه السلام) نباید از یک طریق اقدام کرد. همچنین در قرآن کریم و روایات اسلامی برای رشد اقتصاد، مؤلفه‌های گوناگونی مطرح شده است. از مهم‌ترین مؤلفه‌های رشد اقتصادی می‌توان به درونی بودن و عدم وابستگی اقتصاد اشاره کرد. در همین راستا، قرآن می‌فرماید: «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء/۱۴۱). مؤلفه دیگر این است که اقتصاد باید مولد باشد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، هرگاه میان مسلمانان مسابقه برگزار می‌کرد، جوایز که برای برندگان تعیین می‌کرد، جوایز مولد بود.

اسلام طرف‌دار توزیع عادلانه، به اندازه، بی‌اسراف و همراه با مدیریت خردمندانه است. اقتصاد ما نباید وابسته به نفت و دلار باشد. ما باید از ظرفیت داخلی استفاده کنیم. قرآن از قول حضرت یعقوب (علیه السلام) به پسرانش سفارش می‌کند: «لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابِ وَاحِدٍ» (یوسف/۶۷)؛ یعنی برای پیدا کردن یوسف (علیه السلام) نباید از یک طریق اقدام کرد. در همین راستا، قرآن می‌فرماید: «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء/۱۴۱). مؤلفه دیگر این است که اقتصاد باید مولد باشد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، هرگاه میان مسلمانان مسابقه برگزار می‌کرد، جوایز که برای برندگان تعیین می‌کرد، جوایز مولد بود.

نگاهی گذرا به روش تفسیری آیت‌الله خامنه‌ای در سوره براءت؛
گفتاری از حجت‌الاسلام والمسلمین علی خیاط

استنباط معیارها از ویژگی‌های روش تفسیر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است

«تفسیر سوره براءت» کاملترین اثر تفسیری رهبر انقلاب است که تاکنون در قالب کتاب منتشر و راهی بازار نشر شده است. محتوای این اثر مربوط به مباحثی است که در سال ۱۳۵۱ در مشهد توسط ایشان ایراد شده است. این کتاب تفسیری شامل یک مقدمه تفصیلی است که در آن مبانی و روشهای تفسیری که توسط ایشان مورد استفاده قرار می‌گیرد مبتنی بر سوره براءت تنظیم شده است. بررسی این کتاب تفسیری می‌تواند راهنمایی امین و خوبی برای بررسی بیشتر «ویژگیهای تفسیر قرآن رهبر معظم انقلاب» باشد. به همین جهت حجت‌الاسلام والمسلمین علی خیاط، مسئول تدوین مقدمه و محتوای کتاب در گفتاری به این موضوع پرداخته است. ایشان دارای مدرک سطح چهار حوزه در رشته فقه و اصول از حوزه

علمیه مشهد و دکترای علوم قرآن و حدیث از دانشگاه علوم اسلامی رضوی است. ریاست کمیسیون شورایی عالی حوزه علمیه خراسان، معاونت امور بین الملل بعثه مقام معظم رهبری، رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سوریه و عضویت در هیئت امنای دانشگاه علوم اسلامی رضوی، از دیگر سوابق علمی و اجرایی ایشان است.

بهره بردن از تمثیل در تبیین آیات

باید دانست که امتحان الهی شبیه امتحان معلم از شاگرد نیست که بخواهد بداند او خوب درس خوانده یا نه، بلکه امتحان خداوند از قبیل ورزش دادن یک مربی برای ورزشکار است. این تمثیل ورزشکار است. این تمثیل را ملاحظه فرمایید. ایشان امتحان الهی را این گونه تشبیه می‌کنند؛ بنا بر این، امتحان الهی، یعنی تحمل سختی برای رسیدن به هدف.

از ویژگی‌های برجسته تفسیر رهبر انقلاب اسلامی این است که ایشان فراوان از تمثیل در تبیین آیات بهره می‌برند؛ شیوه‌ای که از خود قرآن کریم وام گرفته و استفاده کرده‌اند و در تفسیر سوره براءت بسیار از آن بهره برده‌اند. در خود قرآن کریم در بسیاری از موارد وقتی یک شیء، محسوس نیست، قرآن کریم آن را در قالب تمثیلی بیان می‌کند؛ به عنوان مثال، در رابطه با کیفیت افزایش انفاق که انسان انجام می‌دهد، می‌فرماید: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ» (سوره بقره، آیه ۲۶۱)؛ برای اینکه برای انسان روشن کند چگونه ممکن است شما که از مالتان خرج می‌کنید، اما مال شما افزایش پیدا کند، در قالب این تمثیل می‌فرماید شبیه این است که کشاورز می‌آید و یک دانه گندم از مجموع گندم‌هایی که دارد از دستش روی زمین می‌پاشد؛ اما چه اتفاقی می‌افتد؟ از هر دانه گندم هفت تا ساقه می‌روید و روی هر ساقه خوشه‌ای هست و از خوشه‌ای از آن‌ها صد تا دانه خواهد داشت که هر دانه می‌شود هفتصد دانه! انسان این را در قالب تمثیل درک می‌کند و می‌فهمد که چطور ممکن است که اموالش به وسیله انفاق افزایش پیدا کند. ایشان در ذیل آیه ۱۶ سوره براءت که در صفحه ۱۴۷ این تفسیر آمده، ذیل آیه ۱۴۲ سوره آل عمران که می‌فرماید: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ»، بحثی را پیرامون امتحان الهی مطرح می‌کنند که حقیقت امتحان الهی چگونه است و برای بیان آن یک مثال می‌زنند. ایشان می‌فرمایند از جمله مسائلی که باید در آن اندیشید، شناخت امتحان و حتمی بودن آن و جایگاهش در آفرینش است. بعد می‌فرمایند باید دانست که امتحان الهی شبیه امتحان معلم از شاگرد نیست که بخواهد بداند او خوب درس خوانده یا نه، بلکه

محلل انس
باقرآن کریم
باحضور
رهبرانقلاب
۱۳۹۸/۰۲/۱۶

امتحان خداوند از قبیل ورزش دادن یک مربی برای ورزیدگی ورزشکار است. این تمثیل را ملاحظه بفرمایید. ایشان امتحان الهی را این گونه تشبیه می‌کنند؛ بنابراین، امتحان الهی، یعنی تحمل سختی برای رسیدن به هدف. در بررسی واحصائی که ما کردیم ایشان بیش از ۱۴ مورد از تمثیل‌های ابداعی خویش را در سراسر این تفسیر مطرح کرده‌اند.

بررسی بعضی موضوعات به صورت مستقل

از ویژگی‌های دیگر روش تفسیری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، این است که موضوعات مستقلاً به مناسبت ارائه می‌شود؛ شبیه تفسیر موضوعی. با اینکه ایشان به صورت ترکیبی سوره را تفسیر می‌کنند، اما اگر مناسبتی پیش می‌آید، گاهی یک بحث و موضوعی را به طور مستقل مطرح می‌کنند؛ مثلاً، در ذیل آیه ۳۴ سوره براءت به مناسبت به تحلیل فلسفه پول و بیان تاریخچه آن و علت انتخاب طلا و نقره به عنوان پول اشاره کرده‌اند. در ذیل آیه شریفه ۱۰۳ با تبیین اهداف معنوی تشریح انفاقات مالی در قرآن - همچون تطهیر و تزکیه - به اختصار به نقد مکتب سرمایه‌داری پرداخته‌اند و نمونه‌هایی از این قبیل را فراوان مطرح می‌کنند.

استنباط اصول کلی و معیارها

از جمله ویژگی‌های دیگر این تفسیر، استنباط اصول کلی و معیارهاست؛ این گونه نیست که آیه را

تفسیر کنند و از آن بگذرند. گاهی به مناسبتی، یک ملاک از آیه استخراج می‌کنند که در جاهای مختلف، قابل پیاده‌کردن است.

در ذیل آیه ۳۴ سوره برائت که می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ»؛ یعنی خداوند، جمع‌کنندگان طلا و نقره را تهدید به عذاب می‌کند.

ایشان ملاک حرمت کنز (اندوختن مال) را نه دفن کردن و پنهان بودن مطرح می‌کنند، بلکه می‌فرمایند ملاک، انحصارگرایی در مصرف و جلوگیری از به جریان انداختن پول است. «وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ» و نیز «هَذَا مَا كُنْتُمْ لَأَنْفُسِكُمْ» را قرینه می‌گیرند که آنچه در اینجا مطرح است، اندوختن مال به غرض ویژه خواری است و در نتیجه این ویژه خواری هر جا که باشد، همین حکم را دارد.

تحلیل فلسفه احکام قرآنی

از ویژگی‌های بسیار برجسته این تفسیر، تحلیل فلسفه احکام قرآنی است که در تفسیر سوره برائت بیش از ۱۰ مورد است. ایشان قائل اند که احکام قرآن تابع مصالح و مفاسد واقعی است که بخشی از این‌ها را خود قرآن بیان کرده است.

ایشان تأکید می‌کنند که قرآن هر جا حکمی را بیان می‌کند، فلسفه آن حکم را هم بیان می‌کند و برای اینکه این حکم جا بیفتد و خوب در ذهن‌ها هموار شود، فلسفه حکم هم در کنار آن می‌آید.

در تفسیر آیه ۱۷ سوره برائت که ساختن مساجد را توسط مشرکان ممنوع کرده و فرموده: «مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ»، ایشان می‌فرمایند سزای حکم حقوقی این است که از یک سو، اینان این کار را نوعی امتیاز ویژه برای خود، متأثر از نژاد و خون برتر خود، می‌پنداشتند و به دیگران اجازه چنین کاری را نمی‌دادند. از سوی دیگر، آباد کردن مساجد به واقع برای ابراز ایمان و علاقه به خداست. بیان این حکم در ادامه اعلامیه برائت برای درهم شکستن ارزش‌های جاهلی و پندارهای آن‌ها و اختصاص دادن این ابراز ایمان و علاقه به مؤمنان راستین است.

از ویژگی‌های بسیار برجسته این تفسیر، تحلیل فلسفه احکام قرآنی است که در تفسیر سوره توبه بیش از ۱۰ مورد است. ایشان قائل اند که احکام قرآن تابع مصالح و مفاسد واقعی است که بخشی از این‌ها را خود قرآن بیان کرده است.

قرآن، کتاب تبیین همه نیازها و تکالیف انسان

یادداشتی از حجت‌الاسلام برات محمد هدایتی

یکی از سؤالات مهمی که از صدر اسلام مطرح بوده و در جامعه امروزی از حدود ۱۵۰ سال پیش هم زمان با پیشرفت‌های علمی و صنعتی گسترش پیدا کرد، این است که «آیا قرآن پاسخ‌گوی همه نیازهای بشر در همه عرصه‌ها و عصرهاست؟» آیا قرآن، ظرفیت و کشش دخالت در تمام شئون زندگی انسان (اخلاقی، علمی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، هنری و...) را دارد؟ به تعبیر دیگر، آیا قرآن جامعیت دارد؟ رویکرد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در این مسائل چیست؟

قلمرو دخالت قرآن

مفسران و عالمان اسلامی با توجه به هدف قرآن، معتقدند موضوعات قرآن قلمرو وسیعی دارد و در تمام شئون زندگی انسان دخالت دارد؛ لذا، منظور از جامعیت قرآن این است که «قرآن مشرف به همه گوشه و کناره‌های صحنه زندگی و میدان حضور بشر است.» (۱۴۰۰/۱/۲۵) به تعبیر دیگر، «قرآن بر همه بخش‌های زندگی انسان ناظر و برای همه آن‌ها یک راهنمایی و هدایتی دارد و برای هر بخشی از زندگی انسان درسی دارد.» (۱۴۰۰/۱/۲۵) حتی بالاتر از این می‌توان گفت «قرآن یک اقیانوس بی‌پایان است؛ خیلی حقایق هست؛ نه «خیلی»، بلکه بیشتر حقایق عالم را که ما از قرآن می‌توانیم بفهمیم.» (۱۳۸۵/۳/۲۹)

بر همین اساس، وقتی از جامعیت قرآن و اسلام بحث می‌کنیم، یعنی «از عروج و کمال معنوی انسان بگیریید: ... هب لی کمال الإنقطاع الیک و آنر أبصار قلوبنا بضياء نَظَرها إِلیک»^۱ که بالاترین نیاز است تا مسئله جوامع بشری و اداره جوامع انسانی و بشری و اقامه عدل و رفتارهای مدیریتی برای اداره جوامع انسانی و دفع دشمنان گوناگون: «... (فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ)^۲... تا اخلاق و خانواده: «رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ»^۳ یا «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»^۴ یا تربیت فرزند و امثال این‌ها تا مسئله آرامش و سکون روحی: «... فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ»^۵... تا توصیه به علم و شناخت طبیعت «وَاسْتَعْمَرُوا فِيهَا»^۶ که انسان باید به سمت علم، دانایی، کشف حقایق طبیعت و حقایق عالم وجود حرکت بکند و تا رفتارهای فردی انسان: «وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَجًا»^۷ یا «وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ»^۸ و از این قبیل، همه عرصه‌های زندگی در قرآن وجود دارد. (۱۴۰۰/۱/۲۵)

محل انس با
قرآن با شرکت
اساتید، قاریان
و حافظان برتر
سی و یکمین
دوره مسابقات
بین‌المللی
قرآن کریم،
در حضور
رهبرانقلاب
۱۳۹۳/۳/۱۳

نقد سکولاریسم

در مقابل اکثریتِ عالمان اندیشمند، برخی روشن فکران غربی‌گرا، تحت تأثیر مبانی اومانستی غرب و دیدگاه‌های مستشرقان، ظرفیت قرآن را صرفاً به مسائل فردی و آخرتی محدود می‌کنند و قائل اند قرآن توان دخالت در تمام شئون زندگی انسان را ندارد. به عبارت بهتر، معتقد به جدایی قرآن از سیاست، اجتماع، علم، اقتصاد و غیر آن هستند. این در حالی است که مسائل اجتماعی-سیاسی چنان در معارف قرآن موج می‌زند که روشن است «آن کسانی که قرآن و اسلام را به مسائل شخصی و عبادی و مانند این‌ها منحصر می‌کنند... انصافاً با قرآن آشنا نیستند، قرآن را نشناخته‌اند؛ باید گفت قرآن را خوانده‌اند.» (۱۴۰۰/۱/۲۵) بلکه سخن آنان کاملاً با آنچه قرآن خودش بیان می‌کند مخالف است.

به عنوان نمونه، «در قرآن کریم در موارد متعددی اکتفای به بعضی از تعالیم دینی دون بعضی، [یعنی پرداختن به برخی دیگر از این تعالیم] مذمت شده است؛ «الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ»^۱ یا آیه شریفه «وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ»^۲ که مربوط به منافقین است، اشاره به همین است.» (۱۳۹۳/۱۲/۲۱) یا مثلاً، مهجوریت در آیه «يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»^۳ به این معناست که «قرآن در یک جامعه تلاوت شده و احترام ظاهری می‌شود، اما به احکام آن عمل نمی‌کنند و به بهانه جدایی دین از سیاست، حکومت را از قرآن سلب می‌نمایند.» (۱۳۷۳/۶/۴)

مهم ترین دلایل جامعیت قرآن

علاوه بر آنچه در نقد دیدگاه روشن فکران غربگرا بیان شد، آیات و روایات محکم و صریحی وجود دارد که جامعیت قرآن را در تمام شئون زندگی انسان به طور قطعی و یقینی، ثابت می‌داند. به عنوان نمونه، طبق آیه ۸۹ سوره مبارکه نحل «کتاب آسمانی متضمن تبیین همه حقایق و مشتمل بر دستور همه نیازها و تکالیف آن هاست.» (۱۳۷۵/۲/۴)

همچنین بر اساس آیه ۹ سوره مبارکه اسراء، «اینکه فرمود: (إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمٌ)... (أَقْوَمٌ) در چه چیزی؟ (أَقْوَمٌ) در زندگی دنیایان، (أَقْوَمٌ) در کسب عزتتان، (أَقْوَمٌ) در ایجاد حکومتان و (أَقْوَمٌ) در زندگی حقیقی و حیات اخروی تان» (۱۳۹۸/۲/۱۶)؛ یعنی (قرآن، انسان را به بهترین راه، بهترین کار، بهترین نظام، بهترین شیوه، بهترین اخلاق و بهترین روش‌های عمل فرد و جامعه هدایت می‌کند.) (۱۳۷۷/۹/۱)

در روایتی، وقتی شخصی از امیرالمؤمنین (علیه السلام) سؤال کرد آیا غیر از قرآن، چیزی از وحی در اختیار شما هست، حضرت می‌فرماید: «قَالَ لَا وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأ النَّسَمَةَ إِلَّا أَنْ يُعْطِيَ اللَّهُ عَبْدًا فَهَمًّا فِي كِتَابِهِ»؛ (از این حدیث استفاده می‌شود که همه این معارف عالی و ممتاز که برای فهمیدن آن‌ها عقول متعارف عادی کافی نیست و باید انسان فکر کند، یاد بگیرد، درس بگیرد تا بفهمد، همه این معارف را امیرالمؤمنین از قرآن گرفته.) (۱۴۰۱/۱/۱۴)

علاوه بر این‌ها، جاودانگی و ابدی بودن قرآن و جهان شمولی آن نیز از دلایل عقلی جامعیت قرآن هست. از طرفی، آنچه تاکنون بیان شد صرفاً یک ادعای نظری نیست، بلکه (تجربه تاریخی) نیز جامعیت قرآن را اثبات می‌کند. حکومت پیامبرگامی اسلام و تمدن اسلامی و همچنین اصل تحقق جمهوری اسلامی سه نمونه بزرگ تاریخی‌اند.

وظایف مادر برابر جامعیت قرآن

آنچه بیان شد، در حقیقت مقدمه‌ای است برای اینکه ما بتوانیم به وظایف خود در برابر جامعیت قرآن عمل کنیم. «اسلام دین جامعی است و باید حق این جامعیت را ادا کرد.» (۱۴۰۰/۸/۲) و منظور از «اداء حق، در درجه اول این است که تلاش کنیم نظر اسلام را درباره خودش که به کدام عرصه از عرصه‌های زندگی اهتمام می‌ورزد، در آن‌ها نظر و اقدام دارد، تبیین کنیم، ترویج کنیم، بیان کنیم؛ اول قدم این است، بعد هم سعی کنیم [این مطلب] تحقق پیدا کند.» (۱۴۰۰/۸/۲)

نمونه‌هایی از آیات بیانگر جامعیت قرآن

تمام آیات قرآن، ظرفیت و کشش دخالت در شئون زندگی را دارند که ما در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

الف. قرآن کریم، به مؤمنان هم دستور معنویت می‌دهد، هم دستور جهاد نظامی؛ به عنوان نمونه، «در قرآن،

یک جا می گوید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا، وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا»^۱ که مطلب یک مطلب قلبی و مربوط به دل انسان است، اما یک جا هم می گوید: «الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ»^۲؛ ... یعنی همه این عرصه های عظیم زندگی از بیداری نیمه شب و تضرع و توسل و دعا و گریه و نماز تا مقاتله و حضور در میدان جنگ که زندگی پیغمبر هم همین را نشان می دهد.)) (۱۴۰۰/۸/۲)

ب. قرآن کریم، درباره (احکام مالی، یک جا می فرماید: «وَيُؤْتِرُونَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَاَوْكَانَ بِهِمْ خَصَاصَةً»^۳؛ که یک امر شخصی [است] و یک جا دیگر می فرماید: «كَيْ لَا يَكُونَ دَوْلَةً تَبَيَّنَ اَلْاَغْنِيَاءُ مِنْكُمْ»^۴؛ [یعنی] تقسیم درست ثروت که مسئله صد در صد اجتماعی [است].)) (۱۴۰۰/۸/۲)

ج. قرآن کریم، در مواجهه با شرطی سازی توسط دشمنان می فرماید: «در یک چنین وضعی انسان چه کار باید بکند؟ اینجا انسان متوجه می شود که علاج او «فَاسْتَقِيمْ كَمَا اُمِرْتَ وَ مِنْ تَابِ مَعَكَ»^۵ است ... همه باید استقامت کنید، همه باید پایستید؛ یعنی یک حرکت جمعی صبر و استقامت را از ما می خواهد.» (۱۳۹۹/۱۲/۴)

د. قرآن کریم، در مواجهه با بی عملی نسبت به مسئولیت ها مثال حضرت یونس را ذکر می کند: «ایشان یک حرکتی انجام دادند که ناشی از یأس و خستگی بود، یعنی قومشان به ایشان جواب ندادند ... می فرماید: «وَذَا التَّوْنِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ»^۶؛ ... خیال می کنیم که این بی توجهی، بی اهتمامی و بی عملی موجب واکنش تند از طرف حضرت باری تعالی جل جلاله نخواهد شد؛ چرا، خواهد شد.» (۱۳۹۹/۱۲/۴)

اسلام دین جامعیت است و باید حق این جامعیت را ادا کرد. منظور از اداء حق، در درجه اول این است که تلاش کنیم نظر اسلام را درباره خودش که به کدام عرصه از عرصه های زندگی اهتمام می ورزد، در آن ها نظر و اقدام دارد، تبیین کنیم، ترویج کنیم، بیان کنیم؛ اول قدم این است، بعد هم سعی کنیم [این مطلب] تحقق پیدا کند.

۱. فراری از مناجات شعبانیه	۹. سوره حجر، آیه ۹۱
۲. سوره فصلت، آیه ۳۴	۱۰. سوره نساء، آیه ۱۵
۳. سوره فرقان، آیه ۷۴	۱۱. سوره احزاب، آیات ۴۱ و ۴۲
۴. سوره نور، آیه ۳۲	۱۲. سوره نساء، آیه ۷۶
۵. سوره فتح، آیه ۲۶	۱۳. سوره حشر، آیه ۹
۶. سوره هود، آیه ۶۱	۱۴. سوره حشر، آیه ۷
۷. سوره لقمان، آیه ۱۸	۱۵. سوره هود، آیه ۱۱۲
۸. سوره لقمان، آیه ۱۹	۱۶. سوره انبیاء، آیه ۸۷

مروری بر اصول تفکر قرآنی در عرصه جامعه و سیاست
در گفت‌وگو با حجت الاسلام والمسلمین نجف لک‌زایی

اندیشه حکمرانی قرآنی

اندیشه سیاسی رهبر انقلاب هم به مانند دیگر ساحت‌های اندیشه‌ای ایشان نسبت وثیقی با قرآن و معارف قرآنی دارد. ویژگی دیگر اندیشه سیاسی ایشان دلالت‌های ضمنی و آشکار و تطبیقی با مسائل روز جامعه است. همین هم باعث جذابیت اندیشه سیاسی ایشان و استقبال از آن در میان اقشار مختلف مردم شده است. این موضوع را با حجت الاسلام والمسلمین نجف لک‌زایی، پژوهشگر اندیشه سیاسی اسلام و رئیس پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی مورد تحلیل قرار دادیم و درباره حکمرانی از منظر «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» با ایشان به گفت‌وگو پرداختیم.

لطفاً در ابتدا نگاهی به بحث حکمرانی در عرصه مطالعات علوم انسانی داشته باشید و بفرمایید چه رویکردی در حکمرانی مفید است؟

رویکردهای مختلفی در بحث حکمرانی وجود دارد، ولی عمده‌ترین رویکرد این است که ما تمامی محرک‌های معرفتی و انگیزشی را به شکلی ساماندهی کنیم که خروجی آن یک حکمرانی خوب و یک جامعه پیشرفته و توسعه یافته شود. این بحث باید به گونه‌ای هدف‌گذاری شود که نهاد دولت، نهادهای فعال در بخش خصوصی و جامعه مدنی و آحاد مردم به آن سوق پیدا کنند تا خروجی اش جامعه ایده‌آل و مطلوب و پیشرفته شود. طبیعتاً، شاخص‌هایی هم ارائه می‌شود که یک جامعه پیشرفته چه جامعه‌ای است؛ مثلاً، جامعه‌ای است که قانون بر آن حاکم است و عدالت و شفافیت و پاسخ‌گویی در آن وجود دارد، کارآیی و کارآمدی و بهره‌وری در آن ارتقا یافته است، مشروعیتش نصاب قابل قبولی دارد، مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف و همین‌طور مشارکت نهادهای مدنی از ضریب قابل قبولی برخوردار است. البته، راجع به شاخص‌ها اتفاق نظری وجود ندارد، ولی این شاخص‌ها مهم‌ترین شاخص‌هاست.

در حکمرانی باید رویکرد حل‌المسائلی و راهبردی داشت؛ یعنی مسائل مهم، مبتلابه و معتنابه در جامعه را طبقه‌بندی و اولویت‌بندی کنیم و با توجه به اینکه امکانات و منابع محدود است به سمت حل و فصل آن مسائل برویم، با عطف به اینکه ما می‌خواهیم از وضع موجود به سمت وضع مطلوب برویم؛ بنابراین، باید وضع مطلوب را تعریف کرده باشید، وضع مطلوبِ مقدرت‌ان را با این اولویت‌بندی‌ها مشخص کنید و وضع موجودتان را هم ارزیابی کنید، بعد طی مسیر کنید. اینجا حرکتی اتفاق می‌افتد و شما به شکلی جامعه را راهبری کرده و از قدرت استفاده می‌کنید که سرانجام به آن وضع مطلوبِ مقدرت‌ان برسید. این تقریباً کلیاتی است که در حوزه ادبیات حکمرانی وجود دارد.

با این عناصری که برای حکمرانی ذکر شد، اگر ما به مباحث تفسیری رهبر انقلاب نگاه کنیم، بحث حکمرانی در قرآن از منظر اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را چگونه می‌توان تبیین کرد؟

بحث حکمرانی در قرآن در مباحث تفسیری معظّم‌له شایسته توجه و بررسی و به شدت مورد نیاز جامعه ماست. در مباحث تفسیری اولیه ایشان و در مباحث «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن»، لغت حکمرانی به کار رفته است. البته، ایشان در سال‌های اخیر از واژه حکمرانی به معنای اصطلاحی هم استفاده کرده‌اند. آنچه در کتاب «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» در حوزه حکمرانی آمده، حکمرانی توحیدی است. تبیینی که رهبر انقلاب از مفاهیمی مثل ایمان، توحید، نبوت و ولایت در این کتاب و مباحث تفسیری دارند تماماً با رویکرد حکمرانی قابل فهم، قابل ارائه و قابل استفاده است. این کتاب باید دکترین جمهوری اسلامی و مبنای تئوریک الگوی پیشرفت اسلامی-ایرانی باشد؛ چرا؟ چون ایشان هم از منظر دولت‌سازی، جامعه‌سازی و فردسازی به این مباحث پرداخته‌اند.

با توجه به کتاب «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» و سایر کتب تفسیری و بیانات قرآنی رهبر انقلاب، رویکرد ایشان به قرآن را چگونه توصیف می‌کنید؟

رویکرد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به دین و قرآن، رویکرد سیستمی، منظومه‌ای و کل‌گرایانه است؛ یعنی ما باید به قرآن و دین به مثابه کل نگاه کنیم که اجزایی هم دارد. وقتی این کل تأثیر خود را دارد که هر جزئی در جای خود قرار گیرد. من زمانی می‌توانم از عهده نقشی که برایم تعریف شده به خوبی بریایم که هر کدام از اجزای من در جای خود قرار گرفته باشد و هر جزئی کارویژه خود را داشته باشد. ایشان می‌فرمایند یکی از آسیب‌هایی که در دین‌شناسی ما مسلمانان وجود دارد این است که جزء نگرشیم؛ یعنی نگاهمان به دین، منظومه‌ای، مکتبی، جامع و کل‌گرایانه نیست. یکی از الگوهایی که ایشان در کتاب «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» ذیل بحث ایمان فرموده‌اند، الگوی حرکت و زندگی حرکت است. حرکت یک موتور محرکه می‌خواهد؛ یعنی انسان، جامعه و دولت متحرک است. خوب، این متحرک‌ها یک محرک می‌خواهند. اگر چیزی نباشد که یک موجود را به حرکت دریاورد، او حرکتی نمی‌کند. اگر این موجود ولو زنده حرکتی نکرد، باید با مردگان قیاسش کرد. از نظر قرآن کریم، این محرک‌ها به دو دسته محرک‌های معرفتی و محرک‌های انگیزشی تقسیم می‌شوند. محرک‌های معرفتی هم به دو بخش محرک‌های معرفتی معتبر و محرک‌های معرفتی نامعتبر تقسیم می‌شوند. هر نوع معرفتی که وحی و تعقل را کنار بگذارد، معرفت مناسبی نیست.

قرآن به ما می‌آموزد که معرفت و حیانی معرفت معتبری است و ما باید به این معرفت و حیانی تکیه کنیم. در مورد معرفت عقلی هم خدا در قرآن کریم از ما خواسته که از نعمت معرفت تعقلی که به ما داده استفاده کنیم. پس، ما باید محرک‌های معرفتی مان را درست کنیم. لازمه درست کردن محرک‌های معرفتی هم انس با قرآن و حدیث صحیح و متقن است. البته، معرفت تجربی و تاریخی هم در جای خودش هست و در کنار این‌ها از اعتبار برخوردار است؛ یعنی باید به معرفت تجربی و تاریخی هم مسلح و مجهز شویم. دسته دوم، محرک‌های انگیزشی است که دو نوع دارد. ما هم محرک‌های انگیزشی الهی و هم محرک‌های انگیزشی شیطانی داریم. آن چیزی که در قرآن کریم آمده و در رسالت انبیاء الهی بوده و از ما خواسته شده این است که باید محرک‌های انگیزشی مان الهی و توحیدی باشد که ما به آن ایمان می‌گوییم، والا اگر محرک‌های انگیزشی انسان شیطانی باشد، سراز کفر در می‌آورد.

این بحث تأثیر و نمود خود را در عرصه حکمرانی چگونه نشان می‌دهد؟

حکمرانی ما یا توحیدی و یا غیرتوحیدی است و شکل سومی ندارد. ایشان می‌فرمایند متأسفانه در ادبیات توحیدی ما یک سلسله مباحث خشک و بی‌ارتباط با زندگی و اجتماع هست که وقتی کسی می‌خواند اصلاً احساس نمی‌کند که باید کاری کند، در حالی که ما باید توحید را به گونه‌ای مطرح کنیم که به مسائل ما مربوط شود. در حکمرانی توحیدی، ما باید در رکن‌های مبدأ و مقصد؛ ویژگی‌های متحرک مثل انسان متحرک، دولت متحرک، جامعه متحرک، حزب متحرک و نهادهای سیاسی، اقتصادی، خانوادگی و فرهنگی و محرک‌ها، مثل محرک‌های معرفتی و انگیزشی، مرزبندی‌های

خودمان را از حکمرانی طاغوتی و شرک آلود جدا کنیم. آیات قرآن به عنوان سیستم، تمام این‌ها را برای شما روشن می‌کند. در تعابیری که رهبر انقلاب به کار می‌برد، «ولایت» بیشتر از بقیه به حکمرانی نزدیک تر است. ولایت، عبارت دینی حکمرانی است؛ ولایت، همان شبکه‌ای است که جامعه اسلامی را ساماندهی می‌کند، آن هم به گونه‌ای که بتواند به همه افکار، اندیشه‌ها، آیات و دستورات الهی با ابزار قدرت و دولت و ولایت تجلی عینی ببخشد.

از منظر رهبر انقلاب اسلامی، برای اینکه حکمرانی ما توحیدی شود، چه باید بکنیم؟

پیشرفت ما باید توحیدی باشد. ما باید نظام آموزش و پرورش، نظام تعلیم و تربیت و دانشگاهی، نظام حوزوی و همچنین بخش‌های معرفتی و نهاد‌های معرفتی و محرک‌های انگیزشی را بازنگری کنیم تا به سمت توحیدی شدن سوق پیدا کنند.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای می‌فرمایند شما باید هر بحثی از جمله توحید، نبوت، امامت و... را طوری مطرح کنید تا مستمع‌ی که دارد آن را می‌شنود، در سرنوشتش اثر بگذارد. این همان سیاست‌گذاری عمومی در عرصه کلان است. وقتی من در عرصه اداره جامعه قرار می‌گیرم، باید بحث دینی‌ام را به گونه‌ای مطرح کنم که با مسئله امروز من ارتباط مستقیم پیدا کند؛ یعنی شما اسلام را با توجه به وضع امروز جامعه ایران ببین و بگو که ما باید بر اساس اسلام چه کار کنیم. پیشرفت ما باید توحیدی باشد. ما باید نظام آموزش و پرورش، نظام تعلیم و تربیت و دانشگاهی، نظام حوزوی و همچنین بخش‌های معرفتی و نهاد‌های معرفتی و محرک‌های انگیزشی را بازنگری کنیم تا به سمت توحیدی شدن سوق پیدا کنند. اگر ما توحیدی شدیم، باید عادلانه عمل کنیم و ببینیم کجا عدالت نداریم. باید در نظام قانون‌گذاری، مرتب قوانینمان را بررسی کنیم و ببینیم کدام قانون عادلانه نیست. ایشان تعبیری در این باره دارند که می‌فرمایند توحید باید در هر عرصه‌ای در جامعه اسلامی باشد. خداوند در آیه ۵۸ سوره نساء می‌فرماید: «وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ»؛ حکمرانی‌تان و قانون‌هایی که می‌گذارید باید عادلانه باشند. حکمرانی ما باید مبتنی بر قرآن باشد. اگر فقط همین کتاب را بخوانیم و طبق آن حکمرانی‌مان را انجام دهیم، راه را عالی به ما نشان می‌دهد؛ لذا، اگر ما می‌خواهیم قرآن بر ما حکومت کند، باید به سمت حکمرانی قرآنی برویم. اگر خواهیم به سمت حکمرانی قرآنی برویم، «طرح کلی اندیشه اسلامی» می‌تواند برای مراکز علمی و معرفتی ما و برای قانون‌های قانون‌گذاری و قضاوت و اجرایی ما بهترین شروع باشد.

در محضر قرآن

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از سال‌های پیش از انقلاب و بعد از آن، چه در دوره مسئولیت ریاست جمهوری و چه در دوران رهبری همواره یکی از اصلی‌ترین همراهان جریان و فرهنگ قرآنی داخل کشور و جهان اسلام بوده‌اند. در این سال‌ها قاب‌های جذابی از این همراهی ثبت شده است.

۱ فرانت‌الفتح طاروطی قاری مصری در محضر رهبر انقلاب در قالب دیدار شرکت‌کنندگان مسابقات بین‌المللی قرآن کریم بایشان. ۱۳۸۸/۰۵/۰۴

۲ اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم بهمن ماه ۱۳۶.

۳ حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با خانواده شهید، قرآنی را به آن‌ها هدیه می‌دهند.

۴ حضور قاری برجسته مصری راغب مصطفی غلوش در حسینیه امام خمینی (عج).

۵ گفت‌وگوی چهره به چهره با جمعی از قاریان شرکت‌کننده در بیست‌سومین مسابقات بین‌المللی قرآن کریم. ۱۳۸۵/۰۷/۰۴

۶ سخنرانی رهبر انقلاب در چهارمین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم در حسینیه ارشاد فروردین ۱۳۶۵

قرآن هدایایی به یکی از حضار در حاشیه دیدار دانشجویان، ۱۳۹۵/۰۴/۱۴

دیدار قاریان قرآن با رهبر انقلاب در طلیعه ماه مبارک رمضان، ۱۳۸۶/۰۶/۲۲

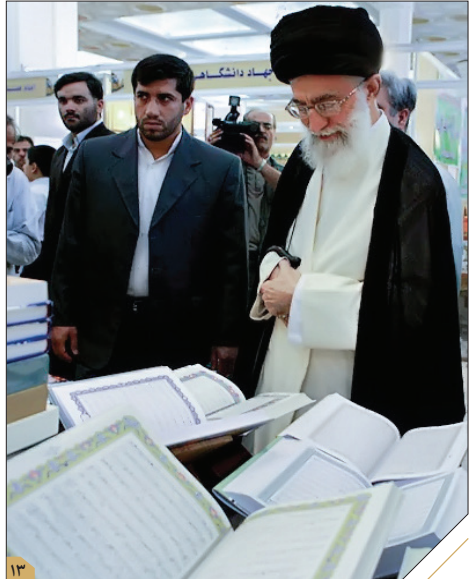
دیدار شرکت کنندگان بیست و پنجمین مسابقات بین المللی قرآن کریم با رهبر انقلاب، ۱۳۸۷/۰۵/۱۴

محفصل انس با قرآن در نخستین روز ماه رمضان، ۱۳۹۱/۰۴/۳۱

رونمایی از فرش قرآنی نفیس تبریز توسط رهبر انقلاب، ۱۳۸۹/۱۲/۰۹

بازدید رهبر انقلاب از نمایشگاه قرآن در مصلی تهران، ۱۳۸۷/۷/۰۶

اهدای قرآن به سید حسن نصرالله دبیرکل حزب الله لبنان با حضور سردار سلیمانی در سال ۱۳۷۹

جوامع بشری اگر به دستوراتِ کاربردی قرآن عمل بکنند،
بدون تردید از همه‌ی مشکلات نجات پیدا خواهند کرد.
در همین ظاهر قرآن هزاران دستور زندگی وجود دارد.

حضرت آیت الله خامنه‌ای
۱۳۹۹/۲/۶